

Inhoudsopgave

Vooraf	9
Hoofdstuk 1	13
Inleiding	
1.1 Introductie	13
1.2 Doelstelling en kader van de studie	15
1.3 Vraagstelling van het onderzoek	15
1.4 Wetenschappelijke relevantie	16
1.5 Maatschappelijke relevantie	17
1.6 Methode en opzet	18
Hoofdstuk 2	21
Armenzorg in Nederland 1600-1800, een schets	
2.1 Armen: ontwikkelingen, diversiteit en cijfers	21
2.2 Armenzorg op maat	26
2.3 Motieven voor armenzorg	33
2.4 Financiering en organisatie van armenzorg	36
2.5 "Charity seems to be very national..."	39
2.6 Royale bedeling?	41
2.7 Samenvatting	43
Hoofdstuk 3	49
Verklaring van geefgedrag, in het bijzonder voor Armenzorg	
3.1 Geven als handeling binnen een maatschappelijke context	50
3.1.1 Altruïsme	50
3.1.2 'Do ut des', wederkerigheid en eigenbelang	52
3.1.3 Een evolutionair-sociologische benadering van geefgedrag	55
3.1.4 Geven om te beschaven	57
3.1.5 Empirisch onderzoek naar geefgedrag	58
3.2 Geven als maatschappelijke functie	59
3.2.1 Geven in de oudheid	60
3.2.2 Altruïsme en collectieve actie	61
3.2.3 Geven als basis van een samenleving	62

3.2.4 Geven om de samenleving te verbeteren	63
3.2.5 De filantropieschaal	64
3.2.6 Altruïsme en pseudo-altruïsme	64
3.3 Altruïsme, wederkerigheid en eigenbelang in historische studies	66
3.3.1 Geven als legitimering van rijkdom	66
3.3.2 Geven voor eigen zielenheil en tegen maatschappelijke onrust	69
3.3.3 Geven uit gewoonte, om godswil en om te ontvangen	71
3.3.4 Geven met het oog op het hiernamaals	72
3.3.5 Geven als christenplicht	74
3.3.6 Logic of charity: geven als beheersingsstrategie	77
3.3.7 Giving in the golden age	80
3.4 Resumerend: een voorlopige balans	83
Hoofdstuk 4	85
Hemelrente, een intrigerend concept	
4.1 Inleiding	85
4.1.1 Hemelrente, terug naar de wortels	86
4.1.2 Een schat in de hemel, een voorbeeld uit de zesde eeuw	91
4.1.3 "Buying a passport to heaven"	92
4.1.4 "Rijken copen dat ewighe hemelrijk"	93
4.2 Godsdienstige en maatschappelijke context	94
4.2.1 Schets van het kerkelijk landschap	95
4.2.2 'Civil religion'	96
4.2.3 Bijbelse taal in de publieke ruimte	97
4.2.4 Nauwe verbinding republiek en godsdienst	100
4.2.5 Continuïteit in motivering om te geven	101
4.3 Een model ter verklaring van hemelrente	103
Hoofdstuk 5	107
Hemelrente in opschriften en geschriften	
5.1 Twee sporen	107
5.1.1 Teksten in opschriften en geschriften – methodologie	107
5.1.2 Weldoen aan armen	108
5.1.3 Christenplicht	118
5.1.3.1 Christenplicht, handelen uit geloof	118
5.1.4 Godsdienstige taal	120
5.1.4.1 Bijbelteksten	122
5.1.4.2 Plaatsbekleding	123
5.1.4.3 Hemelse beloning	124
5.1.4.4 Christelijke liefdadigheid	126
5.1.4.5 Tijdsaanduidingen in christelijke termen	130
5.1.5 Hemelrente, gelovig en rationeel	132

5.1.6 Aansporing	134
5.2 Analyse van preken en verklaringen van de heidelbergse catechismus – Methodologie	138
5.2.1 Opzet van het onderzoek van de twee geselecteerde tekstfragmenten	140
5.2.2 Algemene kenmerken van de onderzochte preken en verklaringen	141
5.2.3 Algemene inhoud en thematiek van de behandeling van het vierde en achtste gebod in de context van de zeventiende en achttiende eeuw	142
5.2.4 Preken en verklaringen nader beschouwd	144
5.2.5 Resumé van preken en verklaringen van de heidelbergse catechismus	148
5.3 Opschriften en preken vergeleken	149
5.4 Samenvatting en conclusie	152
Hoofdstuk 6	157
Resumé, conclusie, discussie en aanbevelingen	
6.1 Terug naar de vraagstelling van het onderzoek, resumé en conclusie	157
6.2 Kanttekeningen bij het onderzoek	161
6.3 Hemelrente in de wetenschappelijke discussie	165
6.3.1 Hemelrente, loon, beloning en zielenheil	165
6.3.2 Aansporing tot geven, communicatie	167
6.3.3 Verschillende actoren	170
6.3.4 Hemelrente, niet alleen eigenbelang	171
6.3.5 Maatschappelijke functie van geven	173
6.4 Een stap op weg naar een filantropologie?	176
Samenvatting	181
Summary	189
Bijlage teksten en vindplaatsen	199
Noten	211
Bibliografie	229